

سخن روز

«مراتع و تمرکز اکوسیستمی در پژوهش و مدیریت»

مراتع در ایران، گسترده‌ترین و متنوع‌ترین اکوسیستم‌های طبیعی کشور را تشکیل می‌دهند. متأسفانه رویکرد «چرامحور» در آموزش، پژوهش و اجرا، در عمل سبب شده است، از یک سو این ظرفیت تنوع اکوسیستمی نادیده گرفته شود و از سوی دیگر به‌خاطر بی‌توجهی به تنوع ساختار اکولوژیک آنها و تحمیل یک نوع رویکرد مدیریتی، زمینه زوال آنها فراهم گردد. علی‌رغم زحمات طاقت‌فرسا و شناخت تنوع گونه‌های گیاهی، حتی گیاه‌شناسان نیز نتوانستند آنچنان که شایسته است، این رویشگاه‌های منحصربه‌فرد را معرفی کنند. تنها تدوین فلور، یا مطالعات فلورستیک و لیست کردن گونه‌ها در جداول خنثی، اگرچه گام‌های اساسی و بزرگی هستند، برای معرفی این تنوع ساختاری اکولوژیک کافی نیستند. تصویب و اجرای طرح‌های پژوهشی بزرگ چون تدوین فلور ایران، بانک بذر خاک، بررسی رویشگاه‌های ماندابی، اکولوژی درمنه‌زارها، تعیین تنوع گونه‌ای مناطق آلی، تهیه نقشه تیپ‌های گیاهی (شناخت)، تعیین جایگاه حفاظتی گونه‌ها، ارزیابی مراتع و درنهایت طرح پایش، زمینه اطلاعاتی گسترده‌ای را در بخش مرتع و گیاه‌شناسی فراهم کرده است که بتوان متکی بر داده‌های به‌دست آمده، پژوهش با رویکرد اکوسیستمی را مورد توجه جدی قرار داد. با تمرکز بر این رویکرد و انتشار نتایج حاصل از آن در بخش مرتع مؤسسه، زمینه ایجاد تغییرات اساسی در سیستم آموزشی در دانشگاه‌ها و نوع مدیریت در بخش اجرا فراهم نمود. در کنار شناسایی ساختار اکولوژیک متنوع و متفاوت، تعیین ظرفیت تنوع ژنتیکی می‌تواند نقطه امیدی برای تأمین نیازهای کنونی و آتی انسان با توجه به ظهور پدیده‌هایی چون تغییر اقلیم و زوال اکوسیستم‌ها باشد. همچنین، بررسی ترکیب شیمیایی نزدیک به ۹۰۰ گونه گیاهی معطر و دارویی کشور در مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، یا بررسی سطح پراکنش استانی آنها و نیز مطالعه گسترده با هدف دسترسی به ارقام علوفه‌ای یا دارویی، که می‌توان با اهلی کردن و توسعه زراعت آنها در دیم‌زارها، نیازهای کشور را برطرف کرد. پس ضرورت پذیرش رویکرد اکوسیستمی در بررسی مراتع کشور روزه‌روز خود را بیشتر نشان می‌دهد. بعد از بحث‌های متوالی و عمیق در جلسات شورای راهبردی انتظار می‌رفت با تخصصی کردن پژوهش‌های پژوهشگران بخش مرتع در سرتاسر کشور و با تمرکز هر کدام از آنها در اکوسیستم‌های خاص مرتعی، مثلاً درمنه‌زارها، گون‌زارها، مناطق آلی، مانداب‌ها و غیره، این نگاه و رویکرد جدید تقویت شود. بنابراین، ما نیازمند تدوین طرح‌های پژوهشی مختلف، به‌صورت مقایسه‌ای و عملکردی برای دسترسی به ظرفیت اکولوژیک این اکوسیستم‌ها هستیم، شاخص‌هایی چون ظرفیت تولید، دینامیسم و بویایی تولید، تنوع گونه‌ای، تنوع ژنتیکی، نوع ساختار اکولوژیک، راهبردهای زادآوری، دینامیسم توالی و تواتر اکولوژیک، شناسایی چرخه‌های حیات خاص و حاکم بر هر نوع اکوسیستم، ظرفیت سازگاری و مقاومت این چرخه‌های حیات موضوعات کلیدی پژوهش هستند که در طرح‌های کلان و ملی و گسترش آنها در پایان‌نامه‌های دانشجویی، زمینه سازگاری و پذیرش رویکرد مدیریت مراتع با نگرش اکوسیستمی را فراهم می‌کند.